

Наталія Володимирівна Сяська,

викладач кафедри методики викладання іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЗАСОБАМИ АВТЕНТИЧНИХ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТІВ

Висвітлено надзвичайно актуальну проблему формування англомовної лексичної компетентності у майбутніх учителів засобами автентичних поетичних текстів. Розглянуто експериментальну перевірку моделі формування англомовної лексичної компетентності у майбутніх учителів засобами автентичних поетичних текстів. Ми вважаємо, що розробка методичних матеріалів, що відображали б лінгвокраїнознавчий підхід до навчання іноземної мови, є особливо актуальною проблемою для методики, зважаючи на абсолютну відсутність таких матеріалів.

Ключові слова: лексична компетентність, автентичні поетичні тексти, ефективні прийоми, лексико-стилістичний аналіз.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Ми вважаємо, що розробка методичних матеріалів, яка відображала б лінгвокраїнознавчий підхід до навчання іноземної мови, є особливо актуальною проблемою для методики, зважаючи на абсолютну відсутність таких матеріалів. Формування англомовної лексичної компетентності (далі – АЛК) засобами автентичних поетичних текстів (далі – АПТ) є досить складним процесом і потребує розробки відповідної методики. Проведене теоретичне дослідження й експериментальна перевірка методики навчання надають можливість сформулювати методичні рекомендації щодо формування АЛК майбутніх учителів засобами АПТ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Проблема навчання англомовної лексики перебуває в центрі уваги вітчизняних і зарубіжних

учених. Її розробка здійснюється в таких напрямках, як визначення: лінгводидактичних принципів відбору активного (продуктивного) та пасивного (рецептивного) словника для різних вікових груп в умовах шкільного і вузівського навчання (В. Бухбіндер, Л. Василенко, С. Калініна, В. Кондратьєва, М. Латушкіна, І. Рахманов, В. Сокирко, Л. Якушина, S. Eggert, Н. Casper-Hehne, P. Lorenzen, D. Krohn та ін.); способів рецептивного засвоєння іншомовної лексики для читання суспільно-політичних, науково-популярних, країнознавчих і художніх текстів (Н. Баранова, І. Фельснер, С. Фоломкіна, Г. Харлов, F. Hausmann, L. Legenhausen, D. Wolff та ін.) і сприйняття їх змісту на слух (М. Базіна, Н. Бичкова, М. Вайсбурд, С. Захарова, К. Hegyes, I. Schreiter, G. Solmeske та ін.); форм запам'ятовування іншомовної лексики для її активного вживання в мовленні (М. Бурлаков, Ю. Гнаткевич, Б. Чуйков, О. Шамов, П. Яхно, U. Rampillon, C. Schouten-van Pappereen та ін.); методів репродуктивного і продуктивного засвоєння вільних та стійких словосполучень для вдосконалення усно-мовленнєвих умінь (П. Гурвич, В. Коростельов, Ю. Кудряшов, З. Кузьменко, О. Стеценко, О. Тарнопольський, Н. Форкун, P. Balsliemke, W. Börner, P. Kühn, V. Müller та ін.). Зазначені дослідження розкривають основні методичні підходи до організації результативного навчання розуміння й уживання англомовного лексичного матеріалу, що вивчається, в існуючих умовах навчального процесу. Лише нещодавно навчально-естетичний потенціал АПТ почав привертати увагу вчених: Д. Цикалова [3] запропонувала методику використання ліричного твору як засобу формування міжкультурної компетенції; Т. Камаєва [1] та інші використовують АПТ для навчання читання; Г. Подосиннікова, В. Шерстюк [2] акцентували на важливості проводити поглиблену роботу над АПТ у середній школі, хоча широко використовується поетичний твір у зарубіжній методиці.

Метою статті є надання методичних рекомендацій для ознайомлення із зразками АПТ, змінами у шляхах і способах збагачення словникового складу на базі аналізу словотворчих, семантичних та фразотворчих процесів, іншомовних і внутрішньомовних запозичень на основі АПТ, розуміння значення та смислу

лексичних одиниць поетичних творів, лінгвістичними особливостями АПТ, а також формування вмінь аналізу й інтерпретації з метою правильного використання безеквівалентної лексики у мовленні.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Поетична образність є дуже важливим аспектом поетичного тексту, який слід найуважнішим чином враховувати при перекладі, звертати увагу на комунікативну функцію образності. Виявлення та науковий аналіз глибинних структур і когнітивних механізмів, що складають основу створення та сприйняття поетичного тексту, сприяє розробці конкретних рекомендацій для майбутніх учителів іноземних мов (особливо, ураховуючи відмінності в метафоричних концептуальних системах різних мов), що, у свою чергу, надасть можливість провести більш точний переклад оригінальних поетичних творів, оскільки використання лексики соціокультурного змісту на занятті з іноземної мови у студентів мовних спеціальностей сприятиме розвитку лінгвістичного світогляду, активізації фонових країнознавчих знань, запам'ятовуванню лінгвістичного матеріалу і допомагатиме уникнути соціокультурних помилок у майбутньому, передбачати розвиток логічного та критичного формування вміння користуватися автентичною літературою.

При передачі сенсу віршованого твору слід, по-перше, проводити смисловий і стилістичний аналіз першотвору: визначити ідейну установку та жанрово-стилістичні особливості матеріалу, встановити критерії відбору мовних засобів і використання різних способів перетворення висловлювання. По-друге, слід звернути увагу на передачу комплексу смислової й естетичної інформації, що витягується з поетичного твору; огляд всього спектру значень слів і виразів та відсікання слів, конотація яких може викликати небажані асоціації у свідомості читача. По-третє, необхідно враховувати співвідношення культури оригіналу і культури перекладу: вирівнювання міжпросторового чинника в перекладі для запобігання домінування культури оригіналу; також враховувати особливості системи іноземної мови, передачу невластивих мові перекладу поетичних прийомів, граматичних та лексико-граматичних

конструкції тощо. По-четверте, важливу роль відіграє час у перекладі: вивчення функції часу для вирішення проблем мікро і макростилістики творів різних історичних періодів; усунення труднощів лінгвістичного характеру: відбір мовних елементів, що визначають особливості оригіналу; пошук еквівалентів у мові перекладу тощо, правильний вибір модернізації або історизації тексту. По-п'яте, потрібно враховувати денотативне або предметно-логічне значення слова: проводити моніторинг слів, які не мають прямих відповідностей в мові перекладу, а також значень слів-відповідників, що не збігаються за обсягом у двох мовах, для того, щоб переклад зміг бути заміною оригіналу або репрезентувати його. По-шосте, слід звертати увагу на прагматичні значення; мається на увазі врахування прагматичних значень одних і тих же форм у двох мовах в контексті фрази та вірша, а також урахування характерності використання слова в тому чи іншому значенні для сучасної мови. По-сьоме, значущими є внутрішньомовні значення, урахування зв'язків слова зі значеннями або формами інших слів. Необхідно передати внутрішньомовні значення у випадках гри слів; використання лексико-граматичних конструкцій, інших, ніж містяться в оригіналі, для заповнення рис оригіналу, опущених при перекладі. По-восьме, необхідно враховувати психологічні, культурні і географічні реалії; компенсація на рівні змісту повинна охоплювати проблему збереження національного забарвлення та передачі культурно-історичних реалій оригіналу. По-дев'яте, важливою є передача образного ладу віршованого твору: аналіз лексичних засобів для відбору слів і словосполучень, які мають смислову й емпатичну значущість, передадуть значення та підкреслять використані ефекти. Сюди ж належить активне використання мовних і мовленнєвих засобів, наприклад, тропів, характерних для мови перекладу; передача граматичних та синтаксичних конструкцій поетичної мови, що слугують для реалізації авторського задуму і відображення образно-смислової специфіки поетичної мови тощо.

Формування АЛК у майбутніх учителів засобами АПТ рекомендується здійснювати на основі спеціально розробленої системи вправ, яка містить у собі

підсистему, а кожна група вправ, у свою чергу, містить низку вправ, об'єднаних спільною метою формування та вдосконалення мовленнєвих навичок і формування на цій основі АЛК, що складається з чотирьох груп вправ (Г1 – вправи адаптивної рецепції із семантизацією нових лексичних одиниць, Г2 – вправи для формування лексичних навичок, Г3 – вправи на розвиток навичок лексико-стилістичного аналізу тексту, Г4 – вправи на вдосконалення творчих навичок та вмінь). Метою вправ було: формування у студентів уміння докладно розуміти інформацію, смислову структуру тексту-оригіналу і встановлювати зв'язки між окремими його частинами задля еквівалентного перекладу й адекватного розуміння; активне опанування студентами лінгвістичних і літературознавчих знань; формування у студентів філологів лексико-граматичних навичок стилістично адекватного використання лексики АПТ, здатностей до самостійної діяльності; подолання перекладацьких труднощів; організація активної творчої діяльності студентів. У межах кожної із зазначених груп ми виокремлюємо підгрупи. Так, до першої групи ввійшли такі підгрупи: 1.1. вправи лінгвістичного характеру; 1.2. вправи літературознавчого характеру; 1.3. вправи на активізацію фонових знань. Першу групу вправ склали вправи таких типів: рецептивні, рецептивно-репродуктивні, умовно-комунікативні, некомунікативні, індивідуальні, групові, а також лінгвістичні й аналітичні види вправ. Завдання містять: розвиток навичок пізнавальної активності, розуміння загальної інформації, уміння визначати значення слова з опорою на мовну і зорову здогадку. Друга група вправ містить такі підгрупи: 2.1. вправи на здійснення перекладу безеквівалентної лексики; 2.2. вправи на передачу сенсу безеквівалентної лексики; 2.3. вправи на встановлення причинно-наслідкових зв'язків у творі, до яких увійшли: умовно-комунікативні, комунікативні, рецептивно-репродуктивні, індивідуальні, групові типи вправ та дескриптивні, аналітичні, конструктивні види вправ. Завдання містять: розуміння й адекватне сприйняття лексики високого стилю, удосконалення навичок трансформації, уміння планувати висловлювання з прочитаного. Третю групу вправ склали: 3.1. вправи на виконання комунікативних дій із твором; 3.2. вправи на смислову

переробку; 3.3. вправи на творче самовираження, які містили рецептивно-репродуктивні, продуктивні, комунікативні, індивідуальні, групові типи вправ і креативно-конструктивні, реконструктивні, дискусивні види вправ. Завдання містили: розвиток умінь давати оцінку, аналізувати текст, орієнтуватися в композиції тексту, вміння вибирати мовні засоби, формування механізму синтезу. Четверта група охоплювала: 4.1. вправи на виконання комунікативних дій із твором; 4.2. вправи на смислову переробку; 4.3. вправи на творче самовираження, які були: продуктивні, комунікативні, продуктивно-комунікативні, індивідуальні, групові, у парах типи вправ; інтерактивні, ситуаційно-мовленнєві та дискусивні види вправ. Завдання містили: удосконалення навичок інтерпретації, культури мови, подання й опис образів і подій, вміння висловлюватись продуктивно як за змістом, так і за формою.

Вищезазначену систему вправ рекомендуємо реалізувати в процесі формування АЛК у майбутніх учителів засобами АПТ, який повинен відбуватись у чотири взаємопов'язані етапи, що розраховані на проведення впродовж третього року навчання.

Перший (*пізнавально-збагачувальний*) етап передбачає надання студентам теоретичних літературознавчих знань, формує вміння сприймати поетичний твір та знання студентів про основні лінгвістичні і стилістичні закономірності й особливості АПТ. Цей етап є підготовкою студентів до активної комунікативної діяльності і творчої активності, активізує фонові знання студентів, необхідні для адекватного сприйняття тексту, стимулює розумову діяльність студентів, активізує їх уяву та інтерес до твору. З цією метою пропонувалось проводити лекції за темами: “Poetry as a kind of belles – lettres style. The language of poetry”, “The specific features of poetry. Metrical principles of English poetry”, “Poetry analysis. Writing the Essay About a Poetry Selection”, “English Romanticism. The Spirit of the Age. Presentation on Poem Work on Poet project”. Викладач презентував основну інформацію про жанри поезії, стилі, аналіз поетичного твору, риси стилю, тлумачення теоретико-літературних понять. Необхідно зауважити, що крім нових термінологічних понять, усі інші лексичні одиниці і

конструкції в тексті лекції повинні бути зрозумілими студентам, щоб не заважати сприйняттю основного матеріалу. Зазначений етап передбачав використання таких прийомів навчання, як: робота з літературознавчими та лінгвістичними джерелами, ознайомлення з фоновими знаннями, конспектування нової інформації. Під час практичних занять при роботі з кожної теми студенти: узагальнюють і систематизують матеріал прослуханих лекцій, готують відповіді на контрольні запитання з теми, виконують запропоновані завдання, готують доповідь/реферат, розробляють вправи та творчі завдання на матеріалі поезії для різних етапів навчання.

Для підготовки до семінарських занять студентам пропонувалося: відповісти на запитання для самоконтролю, виконати певні завдання, підготувати доповідь/реферат. На семінарських заняттях студенти обговорювали запропоновані питання, презентували виконані завдання і заслуховували підготовлені доповіді/реферати.

На другому (операційно-аналітичному) етапі відбувається формування вмій розуміння поетичного твору, аналізу лексичних, граматичних одиниць, стилістичних засобів, використаних автором, а також формування вмій здійснення перекладу безеквівалентної лексики, розуміння й адекватне сприйняття лексики високого стилю, розвиток навичок трансформації, встановлення причинно-наслідкових зв'язків у творі, формування і розвиток умій планувати висловлювання з прочитаного. На цьому етапі передбачалося вживати такі прийоми: *jigsaw reading* – відновлення правильного порядку фрагментів тексту, *gap filling* – заповнення пропусків у прочитаному творі, відповіді на запитання щодо прочитаного тексту, обговорення вірних/невірних тверджень, підбір синонімів/антонімів/пояснень до використаних автором лексичних одиниць, розбір наявних стилістичних прийомів. Для роботи з поетичним твором також пропонуються складання змістової карти поетичного твору, пояснення змісту на рівні фрази та понадфразової єдності, моделювання логічних зв'язків у поетичному творі. На означеному етапі продовжується робота із спецпрактикумом “*Learning Vocabulary through Poetry*”, що передбачає

аудиторну і самостійну роботу, концентрується увага на практичних заняттях із поєднаннями вправ, які рекомендуються до виконання на практичних заняттях у спецпрактикумі “Learning Vocabulary through Poetry”.

Третій (комунікативно-оціночний) етап передбачає контроль з боку викладача повноти розуміння поетичного твору та глибини проникнення в його зміст. На цьому етапі передбачається вдосконалення вмінь давати оцінку, аналізувати текст, вибирати мовні засоби, а також формування механізму синтезу, розвиток креативних здібностей, закріплення і вдосконалення вмінь поєднання фактів у смислову єдність, удосконалення набутих лексичних умінь студентів, стимулювання творчого підходу до формування АЛК. Зазначений етап передбачав використання інтерактивних прийомів навчання, що містили проведення бесід, рольових ігор. Ще один ефективний засіб індивідуалізації – вирішення творчих завдань студентами. На цьому етапі передбачаються практичні заняття, позааудиторна робота, самостійна робота, робота зі спецпрактикумом. Було розроблено концептивно новий спосіб викладання, метою якого є навчити студентів розвивати свої креативні здібності, а також застосовувати на практиці свої знання. Ми вважаємо, що студентам буде набагато цікавіше аналізувати власну поезію. На нашу думку, сьогодні студентам не вистачає креативного способу мислення. Було вирішено ускладнити завдання та змусити студентів мислити творчо. У межах навчального спецпрактикуму “Learning Vocabulary through Poetry” передбачається не лише активне сприйняття лекцій англійською мовою, а й активна робота на семінарських заняттях, яка передбачає самостійну роботу студента за завданням викладача, виконувану в позааудиторний час. Завданням позааудиторної роботи було продовження та вдосконалення написання віршів студентами. Зауважимо, що результатом самостійної роботи студентів була презентація виконаного завдання перед аудиторією і викладачем.

Четвертий етап (етап творчого переосмислення та інтерпретації поетичного твору) передбачає вдосконалення навичок критичного й аналітичного осмислення і творчого переосмислення на основі власних

оціночних критеріїв, трактування змісту поетичного твору, розвиток творчої активності. На ньому відбувається пошук продуктивних нестандартних рішень, удосконалюється вміння творчого переосмислення.

Зазначений етап передбачає використання таких прийомів: створення власного перекладу поетичного твору, знаходження різних варіантів перекладу одного поетичного твору, порівняння декількох творів одного автора, драматизація на основі прочитаного, створення проектів, творчі конкурси декламаторів, конкурс на кращого автора власної поезії, гурткова робота, використання проблемних ситуацій на практичних заняттях. Основна увага приділяється створенню студентами власного оригінального художнього тексту (листа, вірша, художнього перекладу). Доцільним є виконання викладачем ролей консультанта, координатора, комунікативного партнера, що сприяє створенню атмосфери співробітництва та творчості і надання пріоритету груповим формам роботи (“Читаємо. Думаємо. Працюємо в парах”, “Читаємо. Думаємо. Обмінюємося ідеями” – стратегія роботи чотирьох-семи студентів в одній групі, які по черзі виконують різноманітні ролі: “Читання тексту з позначками”, “Взаємне навчання”, “Запитання до автора”, “Академічна дискусія”, “Залиш останнє слово для мене”). Можна організовувати “круглі столи” з певної теми на заняттях гуртка з англійської мови “English speaking club”. Тут також відбувається поєднання навчального матеріалу за темами і складання переліку творів англійських та американських авторів, які можуть бути поєднані для подачі на заняттях гуртка. Це надає можливість стимулювати інтерес студентів до предмету, що вивчається. Для організації і проведення заняття у формі “круглого столу” кожний студент одержує індивідуальне завдання.

Процес формування АЛК у майбутніх учителів засобами АПТ передбачає самостійну роботу шляхом індивідуального виконання завдань з читання й опрацювання іноземної оригінальної літератури. Самостійна робота містить таке завдання – підготовка презентацій і доповідей за обраними темами. З цими презентаціями та доповідями студенти виступають на заняттях із дисциплін

англомовного циклу і навчальних спецкурсів, а в подальшому можуть подати свої дослідження на щорічній студентській конференції Рівненського державного гуманітарного університету.

Серед самостійно-дослідницьких завдань, які склали основу четвертого етапу, було завдання підготовки проекту. Проектна робота складалася з трьох етапів: 1) планування; 2) підготовка та виконання проекту; 3) обговорення й оцінювання проекту. Метою виконання такого різновиду самостійної роботи була підготовка студентів до творчої реалізації, створення пізнавальної мотивації студентів третіх курсів мовних спеціальностей до формування АЛК, інтерактивне спілкування в системі “викладач-студент”. Усі перераховані форми проведення занять передбачають всебічне використання студентами бібліотечних фондів і різних Інтернет-ресурсів.

Оцінюючи рівень сформованості АЛК у майбутніх учителів засобами АПТ, рекомендуємо використовувати такі критерії, як: когнітивно-лінгвістичний критерій (показники: обізнаність з основними літературознавчими знаннями, що необхідні для опанування інформації АПТ; обізнаність з АПТ та їх особливостями; обізнаність із фоновими знаннями, що пов’язані з культурою країни, і семантикою лексичних одиниць лінгвосоціокультурного компонента); мовно-комунікативний критерій (показники: уміння адекватного сприйняття лексики високого стилю та розуміння її значення; уміння розуміння лексичних, мовних засобів вираження мовлення, фоностилестичних і пунктуаційних особливостей; уміння застосовувати та інтерпретувати лінгвокультурні факти англійських АПТ у своєму мовленні); лінгвометодичний критерій (показники: уміння майбутніх учителів обирати, систематизувати автентичний поетичний матеріал з урахуванням методичних складностей його вивчення; уміння планувати роботу з аналізу АПТ; уміння індивідуального, творчого підходу до автентичного поетичного твору).

Висновки. Отже, можна зазначити, що теоретичне дослідження і практичні результати експериментального навчання підтвердили необхідність

формування АЛК майбутніх учителів засобами АПТ у процесі їхньої підготовки у відповідному вищому навчальному закладі.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування АЛК майбутніх учителів засобами АПТ. Перспективним напрямком може стати подальша розробка підходів, прийомів та методів для роботи з АПТ на практичних заняттях з англійської мови і заняттях з інших дисциплін англomовного циклу з метою розробки методики формування АЛК студентів старших курсів та магістрантів спеціальності “Іноземна мова і література” в усіх аспектах мовленнєвої діяльності.

Список використаної літератури

1. Камаева, Т. П. Поэзия на уроке иностранного языка: современные подходы к обучению чтению / Т. П. Камаева, Л. В. Карпова, И. М. Деева // Иностранные языки в школе. – 1996. – № 3. – С. 19–28.

2. Подосиннікова, Г. І. Експериментальна перевірка ефективності комплексу вправ з навчання ідіоматичних предикативних конструкцій англійського розмовного мовлення / Г. І. Подосиннікова // Вісник Київського державного лінгвістичного університету. Серія : “Педагогіка та психологія”. – К. : Вид. центр Київського держ. лінгв. ун-ту, 2001. – Вип. 4. – С. 75–82.

3. Цикалова, Л. Н. Языковая экономия и эллипс / Л. Н. Цикалова // Семантико-фонетические и грамматические явления в иностранном языке : темат. сб. науч. трудов. – Алма-Ата, 1985. – С. 89–94.

Рецензент: кандидат педагогічних наук, доцент Зубілевич М. І.

Стаття надійшла до редакції 29.01.2014.

Сяська Н. В. Методические рекомендации по формированию англоязычной лексической компетентности будущих учителей средствами аутентичных поэтических текстов

Высветлена чрезвычайно актуальная проблема формирования англоязычной лексической компетентности у будущих учителей средствами аутентичных поэтических текстов. Рассмотрена экспериментальная проверка модели формирования англоязычной лексической компетентности у

будущих учителей средствами аутентичных поэтических текстов. Мы считаем, что разработка методических материалов, которые отражали бы лингвострановедческий подход к обучению иностранного языка, является особенно актуальной проблемой для методики, учитывая полное отсутствие таких материалов.

Ключевые слова: лексическая компетентность, аутентичные поэтические тексты, эффективные приемы, лексико-стилистический анализ.

Syaska N. V. Methodical recommendations about English lexical competence forming of the linguistic students on the basis of English poetry

Important problem of forming English lexical competence of future teachers by means of authentic poetic texts is considered. The problem of teaching English vocabulary that is the focus of domestic and overseas scholars is analyzed. It is noted that educational and aesthetic potential of authentic poetic texts had begun to attract the attention of scientists only recently. Experimental model verification of English lexical competence of future teachers by means of authentic poetic texts is considered. In order to determine the levels of English lexical competence of the linguistic students were selected following criteria: cognitive- linguistic criterion, social and cultural criterion, methodological criterion. Based on the results which were obtained after making pilot tasks by the students, according to each criterion levels of English lexical competence of students: high, medium, low, were identified and characterized.

We believe that the development of teaching materials to reflect approach in learning a foreign language is a particularly pressing issue for methods, because of their absolute absence. Formation of English lexical competence on the basis of English poetry is a complicated process and requires the development of appropriate techniques. Conducted theoretical studies and experimental verification of teaching methods make it possible to formulate guidelines on the formation of English lexical competence of future teachers on the basis of English poetry. The article deals with the definition of the content and argumentation of using English poetry in the process of developing English lexical competence of the linguistic students.

Development of approaches, ways and methods for working with authentic poetic texts on English practical training classes and English cycle classes is possible in further research.

Keywords: *lexical competence, authentic poetic texts, efficient ways, lexical-stylistic analysis.*